

BAZI ORYANTALİSTLERE GÖRE ASR-I SAÂDET'TE YAHUDİLER

Doç.Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN
Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

The Jews at the Time of the Prophet Muhammad According to Some Orientalists

As far as the time of the Prophet Muhammad is concerned, one of the delicate issues is the position of the Jews, their attitudes towards Islam and the Prophet alongside with his policy against them. This matter took not only the attention of the Muslim historians but also the orientalists. So, on this point, the orientalists made some remarks. Some of them put forward subjective views based on fanaticism and some other reasons about the Prophet Muhammad's relations with the Jews. On the other hand, some of them made objective and moderate evaluations on the same issue.

In this article, it has been studied the views and comments of the selected orientalists from the both sides on the relations with the Jews during the Meccan and the Medinan periods.

GİRİŞ:

En eski kitap ehli olarak bilinen ve Hz.Mûsa'nın ümmeti olan Yahudilerin Asr-ı Saâdet'teki konumları, İslâm dini ve Hz.Peygamber'e karşı tavırları, Hz. Peygamber'in onlara karşı izlediği siyaset dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Bu konu sadece Müslüman yazarların değil, oryantalistlerin de ilgisini çekmiş ve Asr-ı Saâdet'te Yahudilerle ilişkiler hakkında bazı yorumlarda bulunmuşlardır. Bir kısım Batılı yazar, dinî taassup ve diğer bazı sebeplerle bu konuda ön yargılı ve subjektif görüşler ortaya atarken, bir kısmı ise ılımlı ve objektif değerlendirmelerde bulunmuştur. Elbette sayıları çok fazla olan oryantalistlerin tamamının çalışmalarını¹ inceleyip bu konudaki görüşlerini değerlendirmek

¹ Makaleyle ilgili İngilizce kitaplardan bir kısmının temininde yardımlarını gördüğüm Prof.Dr. Ahmet Turan Yüksel'e teşekkürlerimi sunuyorum.

makale boyutunu çok aşar. Bu sebeple bu makalede farklı yaklaşım gösteren oryantalistler arasından örnek olarak seçilenlerin Mekke ve Medine döneminde Yahudilerle ilişkiler konusundaki görüş ve yorumları belli başlıklar altında incelenip değerlendirilecektir. Ancak konuya girmeden önce İslâm tarihçilerinin Hz.Peygamber zamanında Yahudilerin konumları, İslâm dinine karşı tutumları ana hatlarıyla ve kısaca ele alınacaktır.

Arabistan'da yaşayan Yahudilerin bu bölgeye yarımada dışından mı geldikleri, yoksa aslında Arap olan toplulukların sonradan Yahudiliği kabul etmeleri şeklinde mi ortaya çıktıkları konusunda farklı görüşler mevcuttur. İslâm'ın zühüründen önce Yahudilik Arabistan'da Yesrib, Vâdi'l-Kura, Hayber, Teymâ ve Yemen'de yayılmıştır.² Kitap ehli olmaları sebebiyle Yahudiler bir peygamber geleceğini biliyorlar ve onu bekliyorlardı. Nitekim Tevrat'ta Hz.Muhammed'in son peygamber olarak gönderileceğine dâir bazı müjdeler bulunduğu ifade edilmektedir.³ Bir örnek vermek gerekirse, "Onlar için kardeşleri arasından bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi Onun ağzına koyacağım. O'na emredeceğim her şeyi onlara O söyleyecek ve vâki olacak ki, benim isimle söyleyeceği sözlerimi dinlemeyecek olan adamdan ben arayacağım."⁴

Mekke döneminde Hz.Peygamber'in Yahudilerle doğrudan bir ilişkisinin olmadığı kabul edilmektedir. Bu dönemde Yahudiler, siyâsi açıdan Mekke müşriklerinin İslâm dinine ve Hz.Peygamber'e yapmış oldukları muhalefeti yeterli görmüşler, bekle-gör siyâseti izlemişlerdir. Mekke döneminde Müslümanların sayısının çok fazla olmaması, İslâm'ın gerçek gücüne tam ulaşamamış olması, Müslümanların Medine, Hayber gibi bölgelerde topluca yaşayan Yahudilerin sosyal ve ekonomik statülerini etkilemekten uzak oluşları gibi sebepler Mekke döneminde Yahudilerle sıcak savaş ve çatışma ortamını doğurmamıştır. Bununla birlikte Yahudilerin, Mekke döneminde müşrik Arapların İslâm dini ve Hz.Peygamber hakkında kendilerine bazı sorular sormak üzere Medine'ye gelen heyette bulunanlara net ve doğru cevaplar vermedikleri nakledilmektedir. Onlar, İslâm dini ve Hz.Peygamber hakkında Arapların kalplerine bazı şüphe ve vesveseler sokmuşlardır.⁵

Medine dönemi İslâm dininin kudretinin arttığı ve geniş topluluklara yayıldığı bir dönemdir. Bu dönem, müşriklerle olduğu gibi Yahudilerle de siyâsi, dinî, sosyal ilişkilerin geliştiği devredir. Hz.Peygamber, hicretten sonra sosyal grupları içine alarak oluşturduğu Medine vesikasının içine Medine'deki müşrik Arap kabilelerinin yanısıra Yahudileri de dahil etmiş ve böylece onları İslâm devletinin tebaası haline getirmiştir. Böylece Hz.Peygamber ilk planda müşrik Arapların yanında ikinci bir düşman cephesi açılmasını önlemiştir. Bu girişimler sonucu

² Hasan İbrahim Hasan, İslâm Tarihi, çev: İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş, 2.baskı, İstanbul, 1987, I, 96.

³ Bu müjdeler için bkz: İbrahim Halil Ahmed, Muhammed fi't-Tevrat ve'l-İncil ve'l-Kur'ân, Kahire, 1989, s.65-71; Muhammed Rıza, Muhammed Rasûlullah, Mısır, 1971, s.45-47 ; Delhili Rahmetullah Efendi, İzhâru'l-Hakk Tercemesi, İstanbul,1972, s.654-657.

⁴ Kitâb-ı Mukaddes, İstanbul, 1972, Sifr-i İstisnâ (Tesniye), XVIII, 15-21.

⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz: İbn Hişâm, es-Siratü'n-Nebeviyye, thk:Mustafa es-Sekkâ vd., Beyrut, tsz, I, 321-322; Halebi, İnsânü'l-Uyûn, Mısır, 1964, I, 499-500; el-Mevdüdi, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber, N.Ahmed Asrar, Ankara, 1983, I, 533-534.

Medine'nin iç huzuru sağlanmış ve dıştan gelebilecek saldırılara karşı ortak hareket etme prensibi yerleştirilmiştir. Bu vesikaya göre Yahudiler açısından da bazı haklar ve kazanımlar söz konusudur. Anlaşmalara uymak şartıyla din ve inanç hürriyeti, can ve mal emniyeti, oturdukları bölgelerde kalmaları, seyahat etme hürriyeti gibi bazı haklar verilmiştir.

Yahudiler, kendilerine verilen bu haklara rağmen özellikle Bedir zaferinden sonra İslâm'a ve Hz.Peygamber'e karşı gelmeye başlamışlardır. Hz.Peygamber'le yapmış oldukları anlaşmaları bozmaları, Müslümanlara karşı düşmanlıkta bulunmaları, Hz.Peygamber'e suikast girişiminde bulunmaları gibi sebeplerle Benü Kaynuka ve Benü Nadir Yahudileri Medine'den sürgün edilmişlerdir. Benü Kureyzâ Yahudileri ise Medine'yi ortak koruma konusundaki antlaşmaya rağmen, Hendek harbinde müşriklerle işbirliği yaptıkları ve Müslümanları arkadan vurdukları için Tevrat'ın hükmüne de uygun olarak savaşan erkeklerin öldürülmeleri, kadın ve çocukların esir alınmaları şeklinde cezalandırılmışlardır.

Hayber'in fethi ve burada yaşayan Yahudilerinin İslâm hakimiyeti altına girmesi, Arap Yarımadası'ndaki diğer Yahudilerin Hz.Peygamber'le anlaşıp barış teklif etmelerini sağlamıştır. Hayber'in fethi yarımada'daki tüm Yahudi kabilelerinin İslâm'a boyun eğmelerinin en önemli sebebi olmuştur. Özellikle Tebük seferi esnasında ve sonrasında (9/630) Fedek, Vâdi'l-Kurâ, Teymâ, Maknâ, Eyle, Cerbâ, Ezruh, Benü Arîz Yahudileriyle görüşmeler yapılmış ve sulh anlaşması akdedilmiştir.⁶ Bu anlaşmalar sonucu cizye ve haraç vergisi vermek şartıyla bu Yahudi kabileleri İslâm hakimiyeti altına alınmıştır. Böylece 9/630 yılı sonunda Arap Yarımadası'ndaki tüm Yahudiler İslâm egemenliğini kabul etmiş ve sulh anlaşması yapmışlardır.

Mekke ve Medine dönemlerinde Yahudilerle ilişkileri ana hatlarıyla ve kısaca inceledikten sonra Batılı yazarların Yahudilerle ilişkileri konusundaki görüş ve yorumlarına geçebiliriz. Oryantalistlerin eserlerinde Yahudilerle ilişkiler konusunda vermiş oldukları bilgi ve görüşler genellikle dağınık bir şekildedir. Bazen bir Yahudi kabilesi hakkında geniş bilgi veren oryantalistin diğer Yahudi kabilesi hakkında aynı hassasiyeti göstermediği tespit edilmiştir. Karışıklığı önlemek ve konuları belli bir düzen içinde incelemek amacıyla oryantalistlerin Hz.Peygamber döneminde Yahudilerin konumları ve Müslümanlarla ilişkileriyle ilgili görüş ve yorumları farklı başlıklar altında incelenip değerlendirilecektir.

A- MEKKE DÖNEMİNDE YAHUDİLERLE İLİŞKİLERE ORYANTALİSTLERİN YAKLAŞIMLARI:

Mekke döneminde Yahudilerin Mekke'deki konumu ve Hz.Peygamber'in onlarla ilişkileri hakkında oryantalistlerin önemli bir kısmı herhangi bir yorumda bulunmamaktadır. Bazı İslâm tarihçileri ve çağdaş araştırmacılar tarafından bu hususta detaylı bilgiler ve yorumlar ortaya konmadığı da bir realitedir. O halde bu noktada oryantalistlerin sessiz kalmasının doğal olduğunu kabul etmek

⁶ Bu Yahudi kabileleri ve yapılan anlaşmalar hakkında bkz: İsmail Hakkı Atçeken, Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münâsebetleri, İstanbul, 1996, s.145-156; Nadir Özkuyumcu, "Asr-ı Saâdet'te Yahudilerle İlişkiler", Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdet'te İslâm, editör: Vecdi Akyüz, İstanbul, 1994, II, 481-489.

gerekecektir. Bu bağlamda Mekke'deki Yahudi varlığının hiç olmaması veya çok az miktarda olması, Yahudi kabilelerinin Medine ve civarında yaşamaları, Hz.Peygamber'le onlar arasındaki dinî,siyasî ve sosyal ilişkilerin Medine'de başlayıp gelişmesi gibi sebepler gözönünde bulundurulmalıdır.

Sayıları az da olsa bazı oryantalistler Mekke döneminde Yahudilerin konumu hakkında görüşlerini ortaya koymuşlardır. W.Montgomery Watt'a göre, Mekke'li Arapların Hıristiyanlarla önemli ticarî ilişkileri mevcuttur ve geçici de olsa az sayıda Hıristiyanın Mekke'de yerleşik olmasına karşılık bu şehirde hiç Yahudi yoktur. Ancak Mekke'li kervanların kuzeye seyahatleri sırasında zaman zaman konakladıkları Medine'de kalabalık bir Yahudi grubu vardır. Watt'a göre bu münasebetler, bu dinler hakkında haricî bir bilginin dışında bir şey vermiyordu. Muhtemelen Mekkelilerin çok azı bunlarla dinî tartışmalarda bulunuyordu. Öte yandan Watt'a göre Kur'an'daki Yahudilik ve Hıristiyanlıkla ilgili bazı ifadeler açıkça yanlıştır.⁷ Yahudilikle ilgili Kur'an'daki en belirgin yanlış Yahudilerin Üzeyir'i (Ezra) Allah'ın oğlu olarak kabul ettikleri iddiasıdır.⁸ O'na göre Eski Ahid'in "Allah'ın oğlu" ibaresini beklenen Mesih için kullandığı doğru olmakla beraber, bunun Üzeyir için kullanıldığına ilişkin hiçbir delil bulunmamaktadır.⁹ Görüldüğü gibi Watt, önce Mekke'deki Ehl-i Kitab'ın konumu ve Araplarla ilişkileri hakkında bilinen şeyleri zikrettikten sonra konuyu itikadî alana taşıyarak Kur'an'daki Yahudilerle ilgili bilgilerin yanlışlığına değinmiştir.

Yine Watt'a göre Kitâb-ı Mukaddes'e ait detaylı Yahudi şecereleri Hz.Muhammed ve ashâbı tarafından bilinmektedir. İlk Müslümanlar hicretten önce bile Arabistan'daki Yahudiler hakkında bazı şeyler bilmektedir. Buna rağmen Müslümanların muhtemelen Medine'ye gidinceye kadar Yahudi ve Hıristiyanlarla az miktarda doğrudan münasebetleri vardır.¹⁰

Robert Mantran bu hususta şunları söylemektedir: "Mekke'deki Müslümanlar Hıristiyan ve Yahudiler gibi yüzlerini Kudüs'e çevirerek eğilerek ve secde ederek, minnet ve şükür ifadelerini O'na tevcih etmelidirler. Böylece namaz kılmak yoluyla Müslümanlar öteki Mekkelilerden ayrılmaktadır."¹¹

T. W. Arnold'a göre Hz.Muhammed, Taif seferinden sonra hac sırasında Medine'li 7-8 kişiyle karşılaşmış onlara hangi kabileden olduklarını sordu. Onlar: "Hazrec'den" deyince Hz.Muhammed:"Yahudilerin dostu olmayanlar mı?" diye sordu. Onlar "evet" deyince Hz.Muhammed onlara İslâm'ı anlattı. Memleketlerinde kitap ve hikmete sahip olan Yahudilerle aralarında anlaşmazlık çıktığında Yahudiler bunlara: "Yakında bir peygamber zuhûr edecek, biz ona tâbi olacağız ve onunla birlikte sizi Âd ve İrem gibi yok edeceğiz" derlerdi. Medineliler kendi aralarında şöyle konuşuyorlardı: "Şüphe yok, Yahudilerin zuhûr edeceğini söyledikleri peygamber budur. Haydi kendisine ilk katılan biz olalım." Onlar

⁷ W.Montgomery Watt, Hz..Muhammed'in Mekke'si, çev: Mehmet Akif Ersin, Ankara, 1995, s.84.

⁸ Kur'an-ı Kerim, Tevbe, 30.

⁹ W.Montgomery Watt, Hz..Muhammed'in Mekke'si, s.86.

¹⁰ W.Montgomery Watt, İslâm Nedir?, çev: Elif Rıza, 2.baskı, İstanbul, 1993, s.102-108.

¹¹ Robert Mantran, İslâm'ın Yayılış Tarihi (VII-XI.Yüzyıllar), çev:İsmet Kayaoğlu, Ankara, 1981, s.72.

böylece İslâm'a geldiler.¹² Bu ifadelerde Hz.Peygamber'in Medine'nin sosyal yapısı ve Yahudilerin konumu hakkında bilgi sahibi olduğu pekiştirilmektedir. Ayrıca temel İslâm tarihi kaynaklarında zikredilen Yahudilerin bir peygamberin gelme zamanının yaklaştığını bildikleri ve o peygamberle müşrik Arapları korkuttukları bilgisine işarette bulunulmuştur. Ancak Medine'li ilk Müslümanların İslâm dinini kabul etmelerini sadece Yahudilerden duydukları sözlere dayandırılması ve bu noktada Hz.Peygamber'i tebliğinin ve ikna ediciliğinin dile getirilmemesi dikkat çekicidir.

Bu konuda Philip K. Hitti'nin değerlendirmesine göre Akabe'de Medineliler, Hz.Muhammed'in aralarında uzun zamandır düşmanlık olan Evs ve Hazrec kabilelerini uzlaştırma imkanı bulacağını ümit etmişlerdi. Medine'de yaşayan ve bir Mesih'in gelmesini bekleyen Yahudiler ise, putperest hemşehrilerini, Hz.Muhammed gibi bir davaya sahip kimse etrafında toplanmaya adeta sevk etmişlerdi.¹³

Oryantalistler arasında Kur'an-ı Kerim'de Hıristiyan tesirini iddia edenler olduğu gibi, Yahudi tesirini öne sürenler de olmuştur. İslâm'ın Yahudilikten çıkmış bir din olduğu fikri çok eski bir görüştür. Örneğin Sa'diye (Ö.944), Mûsâ b. Meymûn (Ö.1204), Semmûn b. Devran (Ö.1444) ortaçağda bu görüşü savunan kimselerdir. XIX. asırda bu görüşü savunan Abraham Geiger olmuştur ki o, konuyla ilgili bir eserinde Kur'an-ı Kerim'in Yahudi unsurlar ihtiva ettiğini iddia etmiştir. Onu bu konuda Hartwig Hirschfeld, Sidersky, Horowitz, Shapiro, Katsh, Funkel, C. H. Torrey gibi birçok müsteşrik takip etmiştir.¹⁴ J. Fueck ise, oryantalistler tarafından ender görülen bir tutum takınarak İslâm'ın Yahudilik ve Hıristiyanlıktan bazı hükümleri aldığı şeklindeki oryantalist söylemi reddetmiştir.¹⁵

Salih Akdemir'e göre Rahip Thery, getirdiği son derece garip nazariyesiyle diğerlerini geride bırakmıştır. Rahip Thery, Hanna Zakarias müsteşrik ismiyle 1955 yılında yayınladığı "L'İslam, Entreprise Juive, De Moise a Muhammad" başlıklı iki ciltten oluşan çalışmasında özetle şu ilginç iddiaları ortaya atmaktadır: "Hz.Muhammed bir Yahudi olan Hz.Hatice ile evlendikten sonra, gerek hanımının teşvikleri gerekse Mekke'de bulunan bir Yahudi âliminin irşad ve daveti üzerine Yahudi dinine girmiştir. Yahudi olduktan sonra da, bu Yahudi alime yardım ederek, Arap Yarımadası'nın Yahudileşmesine yardım etmiştir. Hz.Muhammed, Allah tarafından gönderilmiş bir elçi değildir. Kur'an-ı Kerim de bu Yahudi aliminin kitabından başka bir şey değildir. Yahudi âlim onu Hz.Mûsâ'nın İbranice yazılmış kitabından Arapça'ya tercüme etmiştir." Salih Akdemir bu iddiaları zikrettikten sonra bunların gerçek dışı olduğunu ifade etmektedir.¹⁶

¹² T.W.Arnold, *İntişâr-ı İslâm Tarihi (İslâm'ın Yayılış Tarihi)*, çev: Hasan Gündüzler, 2.baskı, Ankara, 1982, s.35-36.

¹³ Philip K.Hitti, *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*, çev: Salih Tuğ, İstanbul, 1989, I, 171.

¹⁴ Salih Akdemir, "Müsteşriklerin Kur'an-ı Kerim ve Hz.Muhammed (SAV)'e Yaklaşımları", A.Ü.İ.F.D., Ankara, 1989, C:XXXI, 193.

¹⁵ Gordon E.Pruett, "İslâm ve Oryantalizm", Asaf Hüseyin-Robert Olson-Cemil Kureşi, Oryantalistler ve İslamiyatçılar-Oryantalist İdeolojinin Eleştirisi-, çev: Bedirhan Muhib, 2.baskı, İstanbul, tsz, s.78.

¹⁶ Geniş bilgi için bkz: Salih Akdemir, a.g.m, A.Ü.İ.F.D., C:XXXI, 194-196.

Yahudilerin İslâm'dan önceki yaşantıları, dinî, sosyal ve kültürel durumları-na kısaca bir göz atarsak onların müşrik Araplara bile fazla bir etkide bulunmadıklarını görebiliriz. Nitekim Araplar arasında Yahudilik geniş kitlelerin kabul ettiği bir din olmamıştır. Öte yandan Yahudiliğin Kur'an'a etkisi konusunda da tevhid, akaid, putlara tapınmaya karşı olma, bazı ibadetlerle ilgili hükümler, geçmiş peygamberler ve milletlere ait kıssalar ve bazı ceza hükümleri gibi konularda semâvî dinler arasında benzerlikler olduğu bilinmektedir. Ancak buradan yola çıkarak Rahip Thery gibilerinin gerçek dışı ve tarihî raliteye uymayan iddiaları kabul edilemez.

Yahudilerin İslâm'dan önceki kültürel ve medenî durumlarına bakılarak onların Kur'an'a etkileri bir yana, Arap kültür hayatına muhtemel etkilerinin bile kaybolduğu görülmektedir. Bizzat Yahudi tarihçileri tarafından Arap Yarımadası'ndaki Yahudilerin diğer dindaşlarından farklı bir yapıda oldukları belirtilmektedir. Diğer Yahudiler, Arabistan'daki dindaşlarını inanç noktalarında kendileri gibi görmemekte, hatta onları tam bir Yahudi olarak bile kabul etmemektedirler. Onlara göre Arabistan'daki Yahudiler Müsevîlik hükümlerini tam olarak korumamakta ve Talmud'un hükümlerine yeterince uymamaktadırlar. Alman oryantalist W. Caskel bu noktada İslâm'ın zuhûru sırasında Hicaz Yahudilerinin isimlerine dayanarak onların Yahudiliklerini inkar etmektedir. O'na göre bunlar Yahudi asıllı değil, Yahudi davetçilerin etkisiyle Yahudileşmiş Araplardır. Bu görüşe göre Arabistan'da yerleşmiş bir Yahudi kavmi yoktur.¹⁷ Ancak bu görüş genel-geçer ve oryantalistlerin çoğunluğunca kabul edilen bir düşünce değildir. Onların çoğu bazı farklı yaklaşımlara ve tartışmalara rağmen Arabistan'daki Yahudilerin varlığını kabul etmektedirler.

B- MEDİNE DÖNEMİNDE YAHUDİLERLE İLİŞKİLERE ORYANTALİSTLERİN YAKLAŞIMLARI:

I- Oryantalistlere Göre Hicretten Benü Kaynuka Gazvesi'ne Kadar Yahudilerle İlişkiler:

Bu hususta Carl Brockelmann şu yorumu yapmaktadır: "Medine'de ikametinin ilk sıralarında Muhammed'in dine karşı ilgisinde Yahudilerle olan ilişkileri hâkimdi. Oraya vardığında Yahudileri kendi dinine döndürebileceğini ümit etmiş olması olasıdır. Bu sebeple kendi topluluğunun ibadet tarzını, bazı noktalarda onlarınkine uydurarak onları kazanmaya çalıştı. Genel barış günü olan 10 Tışri'deki Yahudi perhizine uygun olarak 10 Muharrem'de aşûre günü için oruç emretti. Mekke'de mü'minleri günde yalnız iki defa namaz kılsarken, burada Yahudilere uyararak öğleyin bir üçüncü namaz ortaya çıkardı. Namaza çağırma işi için bir müezzinlik ortaya çıkardı. Şüphesiz bu suretle her iki vahdaniyetçi dine karşı aksi bir durum aldı. Genel ibadet günü olarak Yahudilerin Sebt'ine karşılık Cuma'yı seçti ve Yahudilere aykırı olarak o günün ibadet dışındaki kısmını dünya işleriyle meşgul olmak için serbest bıraktı. Muhammed çabucak Yahudi âlimleriyle her çeşit münakaşalara girişti. Onların bilgisi, müsbet bilgiler ve düşünme yeteneği bakımından tamamıyla ümmî olan Peygamber'e çok üstündü-

¹⁷ Bkz: Selahattin Sönmezsoy, Kur'an ve Oryantalistler, Ankara, 1998, s.109.

ler...Yahudilerle olan bu münakaşaların ameli sonuçları hemen ortaya çıktı. Peygamber, gittikçe dininin millî Arap karakterine döndü. O, aşûre orucunu kaldırmamakla beraber, Kamerî senenin dokuzuncu ayı olan Ramazan ayında orucu vazetti."¹⁸

T. W. Arnold, Medine'de mescid yaptırdıktan sonra Yahudilerin kalplerini celbetmek ümidiyle İslâm cemaatinin önceleri namaz kılarken kible olarak yüzlerini Kudüs tarafına çevirdikleri düşüncesindedir. O'na göre Hz.Peygamber mukaddes kitaplarına işaret etmek, haklarında siyâsî eşitlik sağlamak ve ibadet serbestliği getirmek gibi bir çok yollarla Yahudileri kazanmaya çalışıyordu. Ancak tüm bu birleştirici teklifleri onlar tarafından alay ve hakaretle karşılanıp, kaynaşma ümitleri boşa çıkınca Yahudilerin Hz.Peygamber'in risaletine karşı çıkacakları sabit oldu. Bunun üzerine Hz.Peygamber tâbilerine ibadet zamanı yüzlerini Mekke'deki Ka'be'ye çevirmeleri gerektiğini bildirdi ve o hususta nâzil olan âyeti okudu.¹⁹ Bu noktada T. W. Arnold'a göre kiblenin değişmesi çok manidardır. Gerçekten bu durum İslâm'da ümmet hayatının başlangıcı demektir.²⁰

Medine'ye hicretten sonra Hz.Peygamber'in ibadetlerle ilgili kimi uygulamalarında Yahudileri kazanmak amacıyla onların bazı ibadetlerine benzer şeyler yaptığıyla ilgili bazı oryantalistlerin ortak kanaatleri vardır. Az önce görüşlerini verdiğimiz Carl Brockelmann ve T. W. Arnold'dan başka Julius Wellhausen²¹, Robert Mantran²², Philip K. Hitti²³, Dominique Sourdel²⁴, Claude Cahen²⁵, Bernard Lewis²⁶ vb. oryantalistler de benzer düşünceleri savunmuşlardır. Ancak bunların tamamına yakını kible olarak Kudüs'e yönelmenin Medine'ye hicretten sonra başladığını öne sürmektedirler. Halbuki Mekke döneminde de ilk Müslümanların Kudüs'e yöneldiklerini bizzat Robert Mantran²⁷'in ifadeleriyle daha önce belirtmiştik. Öte yandan Hz.Peygamber'in gerek ibadetle ilgili gerekse diğer uygulamalarında başına buyruk bir halde değişiklikler yaptığı gibi bir iddia doğru değildir. Örneğin kiblenin değiştirilmesi vb. olaylar vahiy yoluyla Hz.Peygamber'e bildirilmiş ve O da gereğini yapmıştır.

Hız.Peygamber'in Medine vesikası içine Yahudileri de dahil etmesi ve onlara bazı sorumlulukların yanısıra, bir takım haklar vermesi konusu nedense birkaçı dışında oryantalistlerin pek ilgisini çekmemiştir. Halbuki bu konu, Yahudilerle

¹⁸ Carl Brockelmann, *İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi*, çev: Neşet Çağatay, Ankara, 1992, s.17-18 (krş:Carl Brockelmann, *Târîhu's-Şuubi'l-İslâmiyye*,Arapça'ya çev: N.Emin Fâris-M.el-Ba'albekî, 10.baskı, Beyrut, 1984, s.46-48)

¹⁹ Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 145, 148-150.

²⁰ T.Arnold, *İntişâr-ı İslâm Tarihi*, s.42

²¹ Julius Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu*, çev: Fikret Işıltan, Ankara, 1963, s.9

²² Robert Mantran, *İslâm'ın Yayılış Tarihi*, s.75

²³ Philip K.Hitti, *Arap Tarihinin Mimarları*, çev: Ali Zengin, İstanbul, 1995, s.24

²⁴ Dominique Sourdel, *İslâm*, çev: Davut Dursun, İstanbul, 1995, s.19

²⁵ Claude Cahen, *Doğuşundan Osmanlı Devletinin Kuruluşuna Kadar İslâmiyet*, çev: Esat N.Erendor, Ankara, 1990, s.18-19

²⁶ Bernard Lewis, *The Arabs in History*, New York, 1960, s.42.

²⁷ Bkz.Robert Mantran, a.g.e., s.72

ilişkilerin önemli bir basamağıdır.²⁸ Bu konuda Dominique Sourdelle, Medine'de ilk zamanlarda ümmet içine Yahudilerin de dahil edildiğini, Peygamber'in onları kazanma çabalarının olduğunu ifade etmektedir.²⁹ Michael Cook'a göre de Hz.Muhammed, Medine'deki diğer kabilelerle yaptığı antlaşmaya Benû Kaynuka, Benû Nadîr ve Benû Kureyzâ'dan oluşan Yahudi cemaatini de dahil etmiştir.³⁰

Bu konuda Julius Wellhausen özetle şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: "Medine'de oluşturulan ümmete sadece mü'minler değil, bütün ona katılanlar ve onunla birlikte savaşanlar, yani bütün Medine ahali dahilidir. Yahudiler de Muhâcir ve Ensâr kadar sıkı bir şekilde ümmete dahil ve onlar kadar hak ve vazifeye sahip olmamakla beraber bunun içinde mütalaa ediliyorlar. Ümmetin müşrik ve Yahudileri de içine alması kadar önemli olan cihet bunun, yani ümmetin fertlerden değil birliklerden müteşekkil oluşudur..."³¹

Julius Wellhausen, her ne kadar vesikaya Yahudilerin dahil olması konusunu diğer oryantalistlerden ayrılarak biraz daha ayrıntılı şekilde incelese de, bazı ön yargılardan kurtulamamış gözükmektedir. Nitekim bu vesika ile Yahudilere verilen din ve vicdan hürriyeti, can ve mal emniyeti, seyahat özgürlüğü gibi haklardan hiç bahsetmemektedir. Yine Hz.Peygamber'in Yahudilerin Beytü'l-Midras'ına giderek onların bilginleriyle görüştüğüyle ilgili bilgilere de temas etmemektedir.

Kenneth Morgan'ın Medine döneminin ilk yıllarında Yahudi hahamlarının Müslümanlara karşı tavrı ve diğer bazı tarafsız Yahudi bilginleriyle ilgili şu ilginç yorumu dikkat çekicidir: "Medine'deki psikolojik durum, Müslümanların Yahudilerin inançlarından etkilenmesini imkansız kılıyordu. Yahudi hahamları Müslümanlara o derece düşman bir durumdaydılar ki, onların Müslümanlara yaklaşması hatta öğretilerini telkin etmeleri mümkün görülemezdi. Onların bir kısmı olan Yahudi din bilginleri, tarafsız bir biçimde öğretimlerini yapmaktaydılar. Hatta bunların bir kısmı, Peygamber'in Medine'ye hicretinde onu karşılamışlardı. Hz.Peygamber de onlarla İslâm'ın tebliği için konuşmuştu. Yani Medine'de İslâm'a düşman olan ve tarafsız kalan iki ayrı grup Yahudi vardı."³²

Hız.Peygamber'in Medine'ye hicretten sonra Yahudilere karşı izlediği ılımlı ve olumlu tavırlar sonucu az sayıda da olsa bazı Yahudilerin İslâm dinini kabul ettikleri bilinmektedir. Abdullah b. Selâm, Sa'lebe b. Sa'ye, Esîd b. Sa'ye, Esed b. Ubeyd, Muhayrık, Meymûn b. Yâmin gibi Yahudiler İslâm'ı kabul etmişlerdir.³³ Oryantalistlerin çoğunluğu nedense bu konu üzerinde fazla durmamışlardır.

²⁸ Vesika metni ve bu konuda geniş bilgi için bkz:İbn Hişâm, es-Siratü'n-Nebeviyye, II,147-150; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, 2.baskı, Beyrut, 1990, III, 224-226; Muhammed Hamidullah, el-Vesâiku's-Siyâsiyye, Beyrut, 1983, s.57-62; İsmail Hakkı Atçeken, Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münâsebetleri, s.88-93.

²⁹ Dominique Sourdelle, İslâm, s.19

³⁰ Michael Cook, Muhammad, New York, 1983, s.2021.

³¹ Julius Wellhausen, Arap Devleti ve Sukûtu, s.5-7

³² Kenneth Morgan, Islam:The Straight Path, New York, 1958, s.23-29 (Meryem Cemile, İslâm ve Oryantalizm, çev: Faruk Yılmaz-Ahmed Deniz, İstanbul, 1989, s.96-98'den naklen)

³³ Bkz: İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ,Beyrut,1960, III, 353; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi't-Târih, Beyrut, 1965, II, 187; Muhammed Abdülkadir Ebû Fâris, fi Zilâli's-Sireti'n-Nebeviyye: es-Sıra'ma'al-Yehûd, Amman, 1989, s.21-22.

Yine o dönemde bir bakıma günümüzdeki medya görevini üstlenen şairlerin bir kısmı Yahudi idi. Bunlar söyledikleri şiirler ve sözler ile Hz.Peygamber ve ashâbına sataşıyorlar, İslâm dinine dil uzatıyorlardı. Bu şekilde olan şairlerinden 'Asmâ binti Mervân³⁴, Ebû Âfek³⁵ ve Ka'b b. el-Eşref öldürülmüştür. Bunlardan özellikle Yahudilerin ileri gelenlerinden olan Ka'b b. el-Eşref, Bedir zaferinden sonra Mekke'ye giderek Kureyş'ten Bedir'de ölen Ashâb-ı Kalib'e ağıtlar yakmış ve Hz.Peygamber aleyhinde kışkırtıcı şiirler söylemiştir. Medine'ye döndükten sonra da Müslümanlara karşı sözler ve şiirlerine devam etmiştir. Anlaşmaya aykırı olarak Mekke'ye gidip müşriklerle işbirliği yapması yetmezmiş gibi, iffetli Müslüman kadınlarına çirkin şiirler söyleyen Ka'b, Hz.Peygamber tarafından 2/623-624. yıl sonu veya 3/624-625. yıl başlarında öldürtülmüştür.³⁶

Öldürülen Yahudi şairlerle ilgili oryantalistlerin yaklaşımlarına gelince, bu konuda yorum yapan birkaç oryantalistten birisi olan William Muir, 'Asmâ binti Mervân ve Ebû Âfek'in öldürülmesinin Medine'de yaşayan halkın bu yeni dine karşı çirkin ve kötü bakışlarını önlemek ve onları bu hususta uyararak için gerçekleştirildiği kanaatindedir. O'na göre bundan sonra İslâm dinine karşı düşmanlık içinde olan Yahudilerin kalplerine korku salındı.³⁷ A. J. Wensick bu iki şairin öldürülme sebebi olarak onların Medine'de İslâm'ı ve Peygamber'i hicvetmeleri, düşmanca şiirler söylemeleri olduğunu belirtir.³⁸ Karen Armstrong, Ka'b b. el-Eşref'in Bedir zaferinden sonra Mekke'ye gidip ölen müşrikler için ağıtlar yaktığını söyleyerek Ka'b'ın bu konuda dört mısralık bir şiirini nakletmektedir.³⁹ Maxime Rodinson da Ka'b'ın, müşriklerden Bedir'de ölenler için söylediği bir şiiri eserinde zikretmektedir.⁴⁰ Diğer bazı oryantalistler ise öldürülen şairlerle ilgili Hz.Peygamber'in bu konudaki tasarrufunu tenkit etmektedirler.⁴¹

II- Oryantalistlere Göre Benû Kaynuka Gazvesi:

Medine şehri ve civarında yaşayan üç büyük Yahudi kolonisinden birisi olan Benû Kaynuka'nın 2/623 yılında Medine'den sürgün edilmesi olayı hakkında oryantalistler farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Bir kısmı Bedir zaferinin avantajlı ortamını değerlendirmek için önemsiz sebeplerle Kaynuka Yahudilerinin sürgün edildiği gibi subjektif ve ön yargılı görüşler ortaya atarken, bir kısmı ise daha objektif ve insafli yorumlar yapmışlardır.

³⁴ Hakkında bilgi için bkz: Vâkıdî, Kitâbü'l-Meğâzî, thk: Marsden Jones, Beyrut, 1984, I, 172-174; İbn Seyyidî'n-Nâs, Uyûnu'l-Eser, Beyrut, trz., I, 293.

³⁵ Hakkında bilgi için bkz: İbn Hişâm, es-Siratü'n-Nebeviyye, II, 284-285; İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, II, 28.

³⁶ Hakkında bilgi için bkz: Vâkıdî, a.g.e., I, 185-192; Buhârî, Meğâzî, 15; Ebû Dâvud, Harac, 22; Taberî, Târîhu'l-Ümeme ve'l-Mülûk, Beyrut, 1987, III, 91-95.

³⁷ William Muir, The Life of Muhammed, Edinburg, 1923, s.240 (Muhammed b.Fâris el-Cemil, en-Nebiyyu ve Yehûdu'l-Medîne: Dirâse Tahliliyye, Riyad, 1422/2002, s.121'de naklen)

³⁸ A.J.Wensick, Muhammad and the Jews of Medina, Berlin, 1982, s.110 (Muhammed b.Fâris el-Cemil, a.g.e., s.122'den naklen)

³⁹ Karen Armstrong, Muhammad A Western Attempt to Understand Islam, London, 1991, s.182-183.

⁴⁰ Maxime Rodinson, Mohammed, translated from the French: Anne Carter, London, 1991, s.174.

⁴¹ Bu husustaki görüşler için bkz: Muhammed b.Fâris el-Cemil, a.g.e., s.122-126.

Birinci gruba ait oryantalistlerden Edward Gibbon (ö.1794)'a göre Hz.Muhammed, Kaynuka Yahudilerini şu iki seçenekten birisini tercih hususunda serbest bırakmıştır: İslâm dinine girmek veya savaşmak.⁴² Bernard Lewis de benzer bir kanaat ifade etmekte ve Müslüman geleneğine göre Hz.Muhammed'in Medine'deki üç Yahudi kabilesinden ikisinin (Benû Kaynuka ve Benû Nadîr) din değiştirme ya da sürgün, üçüncüsü olan Benû Kureyzâ'nın ise din değiştirme ya da ölüm arasında tercihte bulunmasını istediğini belirtmektedir.⁴³ Yine ona göre Müslümanların Yahudiler'e ve daha sonra da Hıristiyanlar'a karşı harekete geçmesini sağlayan Bedir zaferidir.⁴⁴

Carl Brockelmann'ın Benû Kaynuka'nın sürgün edilmesi olayı hakkındaki yorumu şu şekildedir: "Bedir zaferinden sonra Yahudilerin durumu daha fena oldu. Muhammed'in ilk zorlamasına kuyumcu Benû Kaynuka kabilesi maruz kaldı. Anlaşıldığına göre bunlar, bir Yahudiyi öldürmüş olan bir Müslümanı, başka bir sebep olmadan öldürmüşlerdir. Muhammed, Bedir muharebesinden bir ay sonra, ordusunu onlar üzerine sevk edip, mahallelerini haftalarca kuşatarak kendilerini teslim etmeye zorladı. Başlangıçta onlar hakkında verdiği ölüm kararını Hazrec kabilesi başkanının şefaatiyle, mallarının ellerinden alınması ve memleketi terketmeleri şeklinde değiştirdi."⁴⁵

Julius Wellhausen de benzer görüşler öne sürmektedir: "Bedir zaferi Muhammed'in nüfuzunu artırmak, ona karşı olan mukavemeti kırmak, o zamana kadar müsaade ve müsamaha gören yabancı unsurları bünyede eritmek veya ayırıp atmak hususunda fevkalade büyük bir rol oynadı. İslâm artık bundan sonra müsamahakar olmadı. Bilakis Medine içinde tedhiş metodları ile harekete başladı. Yahudilerin başına çok daha fenası geldi. Vâkîdî'de Bedir savaşından sonra durum onların çok aleyhine değişti, denilmektedir. Muhammed onları haksız mevkîye, mevcut ahidnamelere aykırı hareket etmiş olmak durumuna düşürmek istiyordu. Ehemmiyetsiz bahanelerle (!) birkaç yıl içinde, Medine vahalarında Arap aşiretlerine benzer şekilde kapalı cemaatler teşkil eden bütün Yahudi kolonilerini tard ve imha etti. Bunların kıymetli kültür arazileri ile, o vakte kadar toprak sahibi olmayan ve misafir sıfatıyla Ensâr'ın misafirperverliğine arzı iftikar eden veya ticaret yapmak ve kervan vurmak suretiyle nafakalarını kazanan Muhacire'yi techiz etti."⁴⁶

Dominique Sourdel, Kaynuka gazvesiyle ilgili herhangi bir sebep belirtmeksizin Hz.Muhammed'in Bedir'de artan gücünden yararlanarak kendisini ve Müslüman topluluğu rahatsız eden Medine'deki Yahudi topluluğunu etkisiz bırakmaya giriştiği kanaatindedir. O'na göre Bedir savaşından sonra Kaynuka Yahudileri ellerinden malları alınmak suretiyle Süriye'ye sürüldüler.⁴⁷

⁴² Edward Gibbon-Simon Ockley, *The Saracens: Their History and the Rise and Fall of their Empire*, London, 1984, s.35 (Muhammed b.Fâris el-Cemil, en-Nebiyu ve Yehüdu'l-Medine, s.142'den naklen)

⁴³ Bernard Lewis, *The Jews of Islam*, New Jersey, 1987, s.10.

⁴⁴ Bkz: Bernard Lewis, *The Arabs in History*, s.44.

⁴⁵ Carl Brockelmann, *İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi*, s.20

⁴⁶ Julius Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukûtu*, s.8.

⁴⁷ Dominique Sourdel, *İslâm*, s.21.

Hugh Kennedy'e göre, Kaynuka çarşısında bir Yahudi ile bir Müslümanın ölümüyle sonuçlanan önemsiz bir kavga Muhammed'in gücünü onlara göstermek için bir fırsat oldu. Muhammed, Benû Kaynuka Yahudileri'nin hepsini öldürmeyi tasarlıyordu. Abdullah b. Übeyy'in araya girmesiyle onları öldürmekten vazgeçip sürgünle cezalandırdı.⁴⁸

Görüşlerini ele aldığımız bu oryantalistlerin yorumlarında bir ön yargı ve subjektiflik dikkat çekmektedir. Hz.Peygamber'in hiçbir Yahudi grubunu İslâm dinine girmek konusunda zorlamadığı, sadece onlara İslâm'ı tebliğ ettiği tarihsel bir gerçektir. Bu hususta Edward Gibbon ve Bernard Lewis'in yorumlarına katılmak mümkün değildir. Bu iki oryantalistin Kur'an'daki: "Dinde zorlama yoktur"⁴⁹ ve "Senin dinin sana, benim dinim bana"⁵⁰ âyetlerini görmezlikten gelerek olaya bu şekilde yaklaşmaları doğru değildir.

Diğer taraftan sanki Benû Kaynuka Yahudileriyle savaşmak ve onları Medine'den sürgün etmek önceden planlanmış gibi Bedir zaferinden sonra bu olayın gerçekleştiği belirtilmektedir. Ayrıca olayın sebeplerine nedense hiç temas edilmeden Hz.Peygamber ve Müslümanlar haksız gösterilmeye çalışılmaktadır. Kaynaklarda Benû Kaynuka Gazvesi'nin sebepleri olarak nakledilen bir olaya göre, Hz.Peygamber, Kaynuka çarşısına giderek Yahudileri İslâm dinine da'vet etti. Ancak onlar: "Ey Muhammed! Sen, harp bilgisi olmayan kendi kavminden (Kureyş) bir ordu ile savaşın. Onlar savaşmayı bilmezler. Şayet sen bizimle savaşsaydın, bizim nasıl insanlar olduğumuzu ve nasıl savaştığımızı görürdün" şeklinde kaba ve çirkin bir cevap verdiler ve düşmanlıklarını açığa vurdular.⁵¹ Bundan başka Kaynuka çarşısına giden Müslüman bir kadının iffetine Yahudilerce yapılan saldırı dikkat çekmektedir. Bu kadının imdat istemesi üzerine oradan geçen bir Müslüman erkek, kadının elbisesini arkadan tutturup ayağa kalkınca elbisesinin açılmasına yol açan Yahudi kuyumcuyu öldürmüş, oradaki Yahudiler de o Müslümanı öldürmüşlerdir.⁵² Bu gruba dahil ettiğimiz bazı oryantalistlerin Benû Kaynuka gazvesinin bu sebeplerine temas etmemeleri dikkat çekicidir.

İkinci gruba dahil oryantalistler, ilk gruptakilere nazaran daha objektif yorumlar yapmışlardır. Her ne kadar bunlar arasında da kabul edilemez bazı görüşler ortaya atanlar olsa da en azından bazı gerçekleri görmezlikten gelmemişlerdir. Örneğin Robert Mantran'a göre Medine'de bulunan Yahudiler, Peygamber'e olan düşmanlıklarını gizlemiyorlardı. Belki de Kureyş ile gizli ilişkiler kuruyorlardı. Bu tespitlere rağmen aynı yazar Bedir zaferinin Medine'de Yahudiler'e karşı hemen tesirini gösterdiğini öne sürmekte ve Müslümanların yoksun bulunduğu toprak ve ev mülkiyetine sahip olduklarını belirtmektedir. O'na göre bir kavga, Hazrecliler'in müttefiki olan Benû Kaynuka'ya karşı bahane teşkil ederek harekete geçmelerine sebep oldu. Kısa bir kuşatmadan sonra Kaynuka oğulları teslim oldu. Hazrecliler'in başkanının müdahalesiyle

⁴⁸ Hugh Kennedy, *The Prophet and the Age of the Caliphates*, New York, 1986, s.36

⁴⁹ Kur'an-ı Kerim, Bakara, 256.

⁵⁰ Kur'an-ı Kerim, Kâfirün, 6.

⁵¹ İbn İshak, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, thk: Muhammed Hamidullah, Konya, 1981; İbn Kesir, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, Kahire, 1964, III, 5-6; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünu'l-Eser*, I, 294.

⁵² Olayla ilgili detaylı bilgi için bkz: İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, III, 51; İbn Kesir, a.g.e, III, 5-6.

hayatlarını kurtararak şehri mal, mülk, silah, köle ve alacakları ile birlikte geride bıraktılar.⁵³

W. Montgomery Watt bu hususta iki farklı yorumda bulunur. O, Medine'deki Yahudilerin Hz.Peygamber'e karşı tavırları konusunda objektif ve tarihi gerçeklere uygun şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Medine hayatının ciddi güçlüklerinden en büyüğü kısmen düşman Yahudi kabilelerinin varlığıdır. Yahudiler sadece Hz.Muhammed'i Peygamber olarak kabul etmemekle kalmıyorlar ona karşı siyasi entrikalar da kuruyorlardı. Düşmanlıkları böyle davranış ve tutumlar içinde olacak kadar ciddi idi. En ciddi olanı Hz.Muhammed'in mesajının temelinde saldırmalarıydı."⁵⁴ Bu ifadeler bir gerçeğin tespitidir ve de bir oryantalist tarafından dile getirilmesi ayrıca önemlidir. Ancak aynı yazar, olayın sebeplerine hiç bakmaksızın 624 Nisan'ında Müslümanların Bedir zaferinin heyecanı ile Benû Kaynuka kabilesine hücum ettiklerini ve onları kovduklarını ifade etmektedir.⁵⁵

M. G. S. Hodgson'a göre Kaynuka, Nadir ve Kureyzâ oğulları Hz.Muhammed'in getirdiği düzenlemelerden bağımsız olmak için yeter derecede kuvvetli konuma sahipti. Hz.Muhammed, bazı Müslümanlar ile Kaynuka oğulları arasında çıkan bir kavganın avantajını kullandı. Mallarıyla birlikte silahsız olarak Medine'yi terketmeyi kabul edene kadar kalelerini kuşattı. O'na göre komşular arasındaki gerginliğin bir sonucu olarak büyük boyların sürgün edilmesi veya göç olayı Arabistan'da ve özellikle Medine'de sık rastlanan bir olaydı.⁵⁶

Philip K. Hitti, Hz.Peygamber'in nübüvvetinin ilk dönemlerinde ve Medine'ye hicretten sonra bir süre Yahudilerle ılımlı ilişkilerinin devam ettiği düşüncesindedir. Ona göre daha sonra soğuk savaş başlamıştır. O, Kaynuka oğullarının sürgün edilmesiyle sonuçlanan olayın sebebi olarak Müslüman bir kadına Kaynuka çarşısında yapılan saldırı olayını ifade etmektedir.⁵⁷ Philip K. Hitti bu açıdan diğer oryantalistlerden ayrılmaktadır.

A. J. Wensick ve R. Paret'in birlikte hazırladıkları İslâm Ansiklopedisi'nin "Kaynuka" maddesinde Bedir savaşıyla birlikte Hz.Peygamber ile Yahudiler arasındaki münasebetlerin bozulduğu belirtilmektedir. Buna göre Yahudiler hep birden Hz.Peygamber'e karşı düşmanca bir vaziyet takındılar. Yahudiler, din bakımından bir engel olmanın yanısıra siyasi bakımdan da İslâm dinini yeni kabul etmiş Medine'de büyük bir tehlike oluşturmaktaydılar. Bundan dolayı Hz.Peygamber'in bunları Medine'den çıkarmak istemiş olabileceği belirtilmektedir.⁵⁸ Bu ılımlı görüşlere rağmen Benû Kaynuka gazvesinin sebepleri arasında bir Müslümanın bir Yahudi kadınına satışması⁵⁹ öne sürülür ki, bu önemli bir yanlışlıktır.

Karen Armstrong'a göre Hz.Muhammed Benû Kaynuka Yahudilerini ziya-

⁵³ Robert Mantran, *İslâm'ın Yayılış Tarihi*, s.77.

⁵⁴ W. Montgomery Watt, *İslâm Nedir?*, a.g.e., s.128.

⁵⁵ W. Montgomery Watt, a.g.e., s.129.

⁵⁶ M.G.S.Hodgson, *İslâm'ın Serüveni*, çev: İzzet Akyol, İstanbul, 1993, I, 118.

⁵⁷ Philip K.Hitti, *ArapTarihinin Mimarları*,s.21.

⁵⁸ A.J.Wensick-R. Paret, "Kaynuka", *El²*, Leiden, 1991, vol: IV, 824.

⁵⁹ A.J.Wensick-R. Paret, a.g.m, s.824.

ret edip onları İslâm dinine da'vet etmiştir. Benû Kaynuka Yahudileri ise buna karşı bilinen küstah cevaplarını verince Hz.Muhammed geri dönüp gelişmeleri beklemeye başladı. Karen Armstrong daha sonra Kaynuka çarşısında Müslüman kadının başına gelen olayı ayrıntılı olarak vermektedir.⁶⁰

Daha önce ifade ettiğimiz İslâm tarihçilerinin bu olayın sebepleri hakkında zikrettikleri iki hadiseyi de Karen Armstrong'un aynen eserinde belirtmesi geleneksel oryantalist bakış açısından farklılık arz etmekte ve olaya objektif bir yaklaşımı göstermektedir.

III- Oryantalistlere Göre Benû Nadîr Gazvesi:

Margoliouth, Benû Nadîr gazvesini yorumlarken İslâmî rivâyetlere şüpheyle bakmaktadır. Ona göre Benû Nadîr Yahudilerinin Hz.Muhammed'in başına taş bırakmak suretiyle öldürme çabalarıyla ilgili rivâyet doğru değildir. Çünkü ona göre Yahudi kaynaklarında bu hususta hiçbir bilgi yoktur. Margoliouth, Nebî'nin sürekli olarak Yahudilerin kendisini öldüreceği konusunda sabit bir görüşe sahip olduğunu, bunun da "Yahudiler kendilerine gönderilen peygamberlerini öldürdüler" düşüncesinden kaynaklandığını belirtmektedir.⁶¹

A. J. Wensick'e göre Hz.Muhammed başlangıçtan itibaren Nadîr oğullarından kurtulmak istiyordu. Çünkü onların varlığı Medine'deki dinî hükümetin ikamesi yolunda bir engel teşkil ediyordu. O'na göre Kur'an, Benû Nadîr ile Hz.Muhammed arasındaki mücadelenin açık sebebine işaret etmemektedir.⁶²

Carl Brockelmann'ın bu konudaki yaklaşımı ise daha dikkat çekicidir: "Uhud yenilgisi, Hz.Muhammed'in etraftaki Bedeviler nezdindeki itibarını sarstı. Örneğin onun 40 adamı Hevâzin kabilesi arazisinde öldürüldü. Hz.Muhammed'in harplerdeki kayıplarını yeni bir girişimle tekrar kazanması gerekiyordu. Birinci ve en kolay kurban Yahudiler oldu. Önemsiz bir bahane ile Benû Nadîr kabilesine hücum etti, onları mahallerinde kuşattı. Dindaşları olan Benû Kureyzâ kabilesi bile kendilerine yardıma cesaret edemediklerinden birkaç hafta süren bir kuşatmadan sonra Medine'nin 20 mil⁶³ kuzeyinde bulunan ve birçok Yahudi topluluğunun oturduğu Hayber vahasına göçtüler. Muhammed onların mülklerini muhacirlere paylaştırdı."⁶⁴

Philip K. Hitti, isim vermeksizin Benû Kaynuka Yahudilerinden sonra ertesi yıl başka bir Yahudi kabilesinin evlerini ve hurma bahçelerini geride bırakarak ülkeden çıkarılıp sürüldüğünü belirtmektedir.⁶⁵

Watt'a göre Yahudiler'e yönelik askerî saldırılardan ikincisi 625 yılı Ağustos

⁶⁰ Karen Armstrong, Muhammad A Western Attempt to Understand Islam, s.184-185.

⁶¹ Margoliouth, Muhammad and the Rise of Islam, s.314-316 (M. Fâris el-Cemil, en-Nebiyu ve Yehûdu'l-Medîne, s.179-180'den naklen)

⁶² A.J.Wensick, Muhammad and the Jews of Medina, s.116-117 (M.Fâris el-Cemil, a.g.e., s.179'dan naklen)

⁶³ 95-100 mil (150-180 km.) olmalıdır. Bkz: L. Veccia Vaglieri, "Khaybar", EI², Leiden, 1991, vol: IV, 1137; Adolf Grohmann, "Hayber", İ.A., V, 384; Muhammed Hamidullah, "Hayber", D.İ.A., İstanbul, 1998, XVII, 20.

⁶⁴ Carl Brockelmann, İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi, s.20.

⁶⁵ Philip K.Hitti, Arap Tarihinin Mimarları, s.25.

ayında Uhud'dan geri döndükten sonra Benû Nadir adlı ikinci bir Yahudi kabilesinin kovulmasıdır.⁶⁶

Bernard Lewis'in bu konudaki yorumu şu şekildedir: "Uhud'da Müslüman cemaati gerçek mânâda bir hezimete uğramamıştır. Bu sebeple Hz.Muhammed, Bedir savaşından sonra olduğu gibi Yahudi kabilelerinden bir diğerine hücum edip onu dışarı attı."⁶⁷

Robert Mantran konuya daha değişik bir açıdan yaklaşmakta ve şunları söylemektedir: "Hz.Muhammed Medine'de tek dinin sözcüsü olduğunu iyice belirtmek için Yahudiler'e karşı hareketlerini çoğaltmıştır. Âyetler onların Tanrı tarafından çizilen doğru yoldan ayrıldıklarına tanıklık eder, Müslümanlar ise gerçeği teslim almışlardır. Böylece Yahudilerin hatayı yaymalarına müsaade etmemelidir. Kureyşlilerle uyuşma halinde olan Yahudi Benû Nadir kabilesi bu tepkinin ilk kurbanı olmuştur. Bu yüzden Medine'yi mülk ve silahlarını muhâciruna bırakarak Hayber'e göçe mecbur kaldılar."⁶⁸

M. G. S. Hodgson'a göre Hz.Muhammed Uhud'dan sonra düşmanca planlarından şüphe ettiği Benû Nadir adlı Yahudi kabilesini sürmek için onların ayrılışını fırsat bildi. Hurma bahçelerinin sahipliğinden vazgeçmeyerek Benû Kaynuka ile aynı şartlarda ayrılmayı kabul etmediklerinden kalelerini kuşattı. Onları gitmeye, ceza olarak da hurma bahçelerini bırakmaya zorladı.⁶⁹

Hugh Kennedy, Hz.Muhammed'in Uhud savaşından sonra Yahudilerle ilişkilerini yeniden gözden geçirdiğini, Kur'an âyetlerinin de Yahudilerin kendilerine gelen peygamberleri şiddetle reddettiklerini ve vahyi tahrif ettiklerini haber verdiğini söylemektedir. Ona göre Hz.Muhammed, Uhud savaşından kısa bir süre sonra Benû Nadir Yahudileri üzerine bir sefer düzenlemeye karar vermiş, münafıkların lideri Abdullah b. Übeyy ve Gatafan kabilesinin onlara yardım sözünde bulunmalarına rağmen bu gerçekleşmemiş ve Nadir oğullarını Medine'den sürmüştür. Caesar E. Farah ise, Hz.Muhammed'in Benû Nadir'i 15 gün boyunca kuşattığını ve onları öldürmeyip Medine'den çıkıp gitmelerine izin verdiğini belirtmektedir.⁷⁰

Şimdiye kadar görüşlerini verdiğimiz oryantalistler genellikle İslâm tarihçilerinin Benû Nadir gazvesinin gerçek sebepleri olarak naklettikleri hususlar üzerinde durmamışlardır. Aynı durum daha önce incelediğimiz Benû Kaynuka gazvesinde de söz konusu olmuştur. Halbuki İslâmî kaynaklarda Benû Nadir gazvesinin sebepleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Makalenin hacmini artırmamak için bunlar üzerinde geniş olarak durulmayacaktır. Ancak şu kadarını ifade edelim ki, Mekke müşrikleri ile Nadir Yahudileri arasındaki Müslümanlara karşı mücadele için karşılıklı mektuplaşmalar, Yahudi bilginleri ile tartışmak üzere Müslüman bilginlerden 30 kişiyi isteyip onlara suikast hazırlığında bulunmaları ve bunun Hz.Peygamber tarafından öğrenilmesi⁷¹, Bi'ru Ma'une

⁶⁶ W. Montgomery Watt, *İslâm Nedir?*, a.g.e., s.129.

⁶⁷ Bernard Lewis, *The Arabs in History*, s.45.

⁶⁸ Robert Mantran, *İslâm'ın Yayılış Tarihi*, s.77.

⁶⁹ M.G.S.Hodgson, *İslâm'ın Serüveni*, I, 131.

⁷⁰ Caesar E.Farah, *Islam: Beliefs and Observances*, New York, 1987, s.52.

⁷¹ Ebû Dâvud, *Harac*, 23; Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, çev: Salih Tuğ, 5.baskı, *Dipnot devamı* →

faciasından kurtulan Amr b. Ümeyye ed-Damrî'nin yolda hataen öldürdüğü iki kişinin diyetine ortak olmalarını istemek üzere Benû Nadîr kabilesine giden Hz.Peygamber'e Yahudilerin suikast teşebbüsünde bulunmaları⁷² bu olayın gerçek sebepleridir. Böylesine önemli sebeplerin oryantalistler tarafından gözardı edilmesi ve üstelik olayla ilgisi olmayan bazı gerekçeler öne sürülmesi dikkatlerden kaçmamaktadır.

Margoliouth, A. J. Wensick, Carl Brockelmann, Philip K. Hitti, W. Montgomery Watt, Bernard Lewis, Caesar E. Farah gibi yazarlar olayın gerçek nedenleri üzerinde durmayarak ya hiç sebeplerden bahsetmemişler, ya da kabul edilemez nedenler ortaya atmışlardır. Bu oryantalistlerin olaya yaklaşımlarında Hz.Muhammed'i ve Müslümanları haksız çıkartmak gibi bir peşin hükme sahip oldukları görülmektedir. Nitekim Carl Brockelmann, Uhud savaşındaki Müslümanların prestij kaybını gidermek için önemsiz bahanelerle Benû Nadîr kabilesi üzerine yürüyüp onları Medine'den çıkarttıkları gibi ön yargılı bir görüş öne sürmektedir. Olayın gerçek sebepleri üzerinde durmaktansa kendi bakış açısına göre Müslümanları ve Hz.Peygamber'i saldırgan bir politika izlemekle suçlamaktadır. Üstelik Carl Brockelmann, Uhud'daki hezimetini sebep olarak gösterirken, Bernard Lewis bu görüşü yalanlar gibi tam aksine Müslümanların Uhud'da gerçek anlamda hezimete uğramadığı için Benû Nadîr kabilesi üzerine hücum ettiği kanaatini ifade etmiştir. Robert Mantran ve Hugh Kennedy ise olayın sebebini daha çok dinî gerekçelere dayandırmaktadırlar. Ancak Robert Mantran bir cümlesinde Nadîr Yahudilerinin Kureyş'le uyuşma halinde olduklarını, M. G. S. Hodgson ise Hz.Muhammed'in Nadîr Yahudilerinin düşmanca planlarından endişe ettiğini belirtmektedir.

Bu olayla ilgili daha ılımlı ve objektif yaklaşımlar gösteren oryantalistler az da olsa mevcuttur. Örnek olarak vereceğimiz birkaç yazar, Nadîr Yahudilerinin Medine'den sürgün edilmelerinin sebepleri hakkında çeşitli bilgiler vererek diğer oryantalistlerden ayrılmaktadır.

Bunlardan E. Gibbon'a göre Benû Nadîr Yahudilerinin suçu büyüktü, çünkü onlar Nebî'yi öldürme işini planlamışlardı. Bu sebeple Hz.Muhammed onları kalelerinde kuşattı.⁷³ W. Muir ise Hz.Muhammed'in Benû Âmir'den öldürülen iki kişinin diyetine ortak olmaları için Benû Nadîr kabilesine gittiğini, ancak onların kendisini öldürmeyi planladıklarını hissedince orayı terkederek Medine'ye döndüğünü belirtmektedir. Ona göre daha sonra kendisini öldürmeye kastetmeleri sebebiyle Benû Nadîr'in sürgününe karar verdi.⁷⁴

Bu gazvenin sebepleri hakkında V. Vacca, Nadîr Yahudilerinin anlaşma gereği Müslümanlarla ortak olarak ödemeleri gereken kan diyeti konusundaki ödemede zorluk çıkartmalarını üzerine Hz.Muhammed'in onların liderleriyle görüşüğünü bildirmektedir. Ona göre Hz.Muhammed bu görüşmede Benû

→ →

İstanbul,1990, I, 582.

⁷² Vâkıdî, Kitâbu'l-Meğâzî, I, 363-364; İbn Hişâm, es-Sîratü'n-Nebeviyye, III, 199-200; İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, II, 57; İsmail Hakkı Atçeken, Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri, s.123-125 vd.

⁷³ Edward Gibbon-Simon Ockley, The Saracens, s.35 (M. Fâris el-Cemil, en-Nebîyyu ve Yehûdu'l-Medîne, s. 177'den naklen)

⁷⁴ William Muir, The Life of Muhammad,s.280-281 (M.Fâris el-Cemil, a.g.e., s.177'den naklen)

Nadir Yahudilerinin Müslümanlara karşı düşmanca hareketler yapabileceklerinden şüphelenmiş, hatta onların şahsına karşı bir suikaste bulunmalarından endişe etmiştir.⁷⁵ Bu hususta benzer görüşleri Willy Hartner de öne sürmektedir.⁷⁶

Karen Armstrong ise, kan diyetinin ödenmesi konusunda Benü Nadir'le ortaya çıkan problemler, kendileriyle görüşmeye gelen Hz.Muhammed'e bir suikast teşebbüsünde bulunacaklarını Hz.Peygamber'in Cebrâil vasıtasıyla öğrenmesi ve orayı terketmesi, Abdullah b. Übey'in Yahudilere yardım vaadinde bulunması gibi olaylarla ilgili bilgileri ayrıntılı bir şekilde eserinde vermiştir.⁷⁷

IV- Oryantalistlere Göre Benü Kureyzâ Gazvesi:

Medine'deki üçüncü ve en son Yahudi kabilesi olan Benü Kureyzâ'ya yapılan sefer ve onların cezalandırılması hakkında oryantalistlerin görüşlerine baktığımızda Benü Kaynuka ve Benü Nadir gazvelerindeki yorumlardan farklılıklar göze çarpmaktadır. Çünkü o iki olayda Hz.Muhammed'in uygulamalarını tenkit eden kimi oryantalistler bile bu olayda kısmen de olsa Kureyzâ Yahudilerinin suçlarından bahsetmişlerdir. Bu olayla ilgili net düşünceler ortaya koymak yerine farklı yaklaşımlarda bulunarak bazen Hz.Peygamber'i haklı bulurken, bazen de bu uygulamanın vahşice ve çok sert olduğunu öne süren görüşlerle Hz.Peygamber'i ve Müslümanları haksız görenler de olmuştur. Sırasıyla her iki gruba dahil oryantalistlerin görüşlerinden bazı örnekler verilecektir.

Carl Brockelmann, Hendek savaşında müşriklerin Medine'de oturan Benü Kureyzâ kabilesiyle görüşmeler yaptıklarını ancak bu kabilenin kararsızlığı sebebiyle kuşatmanın bir sonuç vermemesi üzerine müşriklerin geri çekildiğini belirtmektedir. O'na göre aynı gün Hz.Muhammed gerçekten iki yüzlü bir durum almış olan Kureyzâlılar'a saldırdı. 15 günlük kuşatmadan sonra teslim olan Yahudilerden 600 erkeği ibret olsun diye katletti, kadınları ve çocuklarını köle olarak sattı.⁷⁸

Philip K. Hitti'ye göre, Hendek Savaşı'ndan sonra Hz.Muhammed Benü Kureyzâ Yahudilerinden ileri gelen 600 kadarını kuşatmaya katılan el-Ahزاب mensuplarıyla işbirliği içinde buldukları için Tevrat'taki bir hüküm gereğince idam ettirdi ve kalanını da sürdü.⁷⁹ Philip K. Hitti'nin işaret ettiği Tevrat'taki hüküm şu şekildedir: "Bir şehre karşı cenk etmek için yaklaştığın zaman, onu barışıklığa çağıracaksın. Eğer sana sulh cevabı verirse ve kapılarını sana açarsa, içinde bulunan bütün kavim sana angaryacı olacaklar ve kulluk edecekler. Eğer seninle musalaha etmeyip cenk etmek isterse, o zaman onu muhasara edeceksin. Allah'ın Rab onu seni eline verdiği zaman, onun her erkeğini kılıçtan geçireceksin. Ancak kadınları ve çocukları, hayvanları, şehirde olan her şeyi, bütün malını kendin için çapul edeceksin. Allah'ın Rabbin sana verdiği düşman-

⁷⁵ V. Vacca, "Nadir", El², Leiden, 1991, vol: VII, 852.

⁷⁶ Willy Hartner, Nadir", İ.A., İstanbul, 1960, IX, 145.

⁷⁷ Karen Armstrong, Muhammad A Western Attempt to Understand Islam, s.193-194.

⁷⁸ Carl Brockelmann, İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi, s.21.

⁷⁹ Philip K.Hitti, Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi, I, 174

larının malını yiyeceksin.”⁸⁰

Dominique Sourdel'e göre Hendek savaşından sonra Benü Kureyzâ Yahudileri Medine İslâm devletine bağlılıkta kusur ettikleri için örnek bir cezaya çarptırıldılar. Erkekler kılıçtan geçirildi, kadınları ve çocukları köle olarak alındı.⁸¹ Watt ise 627 yılı Nisan ayında Medine muhasarasında Benü Kureyzâ kabilesinin düşmanla entrikalar çevirdiği, muhasaranın başarısızlığından sonra da cezalandırıldıkları kanaatindedir.⁸²

M. G. S. Hodgson, Benü Kureyzâ kabilesinin hendeğin savunulmasında tarafsız kaldığını, ancak Kureyş'le de görüşmeler yaptığını söylemektedir. Ona göre daha önce sürgün edilen Yahudi artıkları, Bedevî koalisyonunu Kureyş'in lehine desteklemede çok etkili olmuştur. Hz. Muhammed, Kureyzâ oğullarının, Nadir oğulları gibi sürgüne gitmelerine izin vermedi ve şartsız teslim olmalarında ısrar etti. Arap geleneklerine göre (birçok eski halklar arasında olduğu gibi) düşman esir alınınca kadınlar ve çocuklar köleleştirilir, ancak yetişkin erkekler kendilerine köle olarak güvenilemeyeceğinden ya öldürülür, ya da fidye için tutulurdu. Hz. Muhammed bu sefer fidyeye izin vermedi. Sayıları 600 kadar olan erkeklerin tümünün öldürülmesini istedi.⁸³ M. G. S. Hodgson'un daha önce Medine'den sürgün edilen Yahudilerin Medine üzerine gelen ordunun oluşumunda etkin rol aldıklarını ve Kureyzâ'ya verilen cezanın ilk olmayıp, birçok eski milletlerde ve Arap geleneklerinde mevcut olduğunu ifade etmesi dikkat çekicidir.

A. J. Wensick, Benü Kureyzâ'nın cezalandırılması olayıyla ilgili dikkat çekici bir yorum yapmaktadır: “Hangisi olursa olsun en medenî milletler bile, Benü Kureyzâ'ya tesliminden sonra verilen cezanın aynısını verebilir. Hz. Muhammed daha önce Benü Nadir Yahudilerine af ve hoşgörü ile davranmış, fakat onlar buna müthiş Hendek kuşatmasını organize etmekle karşılık vermişlerdir. Aynı af ve hoşgörüyü şimdi Benü Kureyzâ'ya göstermek doğrusu büyük tehlikelere katlanmak demek olacaktır.”⁸⁴

Kendisi de bir Yahudi olan İsrâel Welfenson'un Benü Kureyzâ'nın suçlarıyla ilgili şu değerlendirmesi de önemlidir: “Medine'den sürgün edilen Yahudilerin kendi topraklarına dönmek için uğraşmaları kınanacak bir durum değildir. Ancak Yahudilerin ayıplandıkları husus, bir grup Yahudi ile Kureyş müşrikleri arasında vukû bulan konuşma ve anlaşmalardır. Yahudilerin böylesine çirkin bir hata işlememeleri gerekirdi. Kureyzâ Yahudileri puta tapanlarla birlikte savaşmışlar ve Tevrat'ın putperestlere nefretle bakmayı tavsiye eden, onlara düşmanca davranmayı emreden hükümlerine zıt hareket etmişlerdir.”⁸⁵ Karen Armstrong da Benü Kureyzâ olayı hakkında detaylı olarak durmuş, İslâmî kaynaklarla

⁸⁰ Kitâb- Mukaddes, Tesniye, XX, 10-15.

⁸¹ Dominique Sourdel, İslâm, s.21.

⁸² Watt, İslâm Nedir?, s.129; Ayrıca krş: W. Montgomery Watt, “Kurayza”, EI², Leiden, 1991, vol: V, 436.

⁸³ M.G.S. Hodgson, İslâm'ın Serüveni, I, 131.

⁸⁴ Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 587'den naklen.

⁸⁵ Tabbâra, el-Yehûd fi'l-Kur'an, Beyrut, 1966, s.73-74.

örtüşen bilgiler vermiştir.⁸⁶

Benü Kureyzâ'nın cezalandırılmasıyla ilgili böylesine önemli ve tarafsız yorumların yanısıra farklı değerlendirmeler de mevcuttur.

Edward Gibbon, olayın sebepleri üzerinde durmaktan daha çok Kureyzâ'dan öldürülen erkeklerin sayısı, Müslümanların elde ettikleri silah ve ganimetleri sözkonusu etmektedir.⁸⁷ William Muir ise Kureyzâ Yahudilerinin Hz.Muhammed'in düşmanlarıyla antlaşma yaptıklarını itiraf etmekte ve Medine'den sürgün edilmeleri için ikna edici sebepler bulunduğunu söylemektedir. O'na göre bu kabilenin (tamamı değil) ileri gelenleri kötü bir şekilde cezalandırılmayı hak etmişlerdi. Bu görüşlerine rağmen William Muir, herhangi bir seçme olmaksızın 800 erkeğin öldürüldüğünü ve kadınlarla çocukların vahşi sayılabilecek şekilde köleleştirildiğini de öne sürmektedir.⁸⁸

Bernard Lewis'e göre Hz.Muhammed, Medine'de yaşayan üç Yahudi kabilesinden ikisinin (Benü Kaynuka ve Benü Nadir) din değiştirme ya da sürgün, üçüncüsü olan Benü Kureyzâ'nın ise din değiştirme ya da ölüm arasında tercihte bulunmasını istemiştir.⁸⁹ Bernard Lewis, hiçbir şekilde Benü Kureyzâ'nın suçlarından bahsetmemekte, olaya değişik bir açıdan bakmaktadır.

Robert Mantran'a göre Hendek savaşı sonunda Hz.Muhammed, Sa'd b. Muaz adlı bir hakemin teklifi üzerine Benü Kureyzâ kabilesini tamamen bertaraf etmeye karar vermiştir. Bunu üzerine erkekler imha edildi, kadınlar ve çocuklar esir alındı. Bu olay herkes tarafından doğru olarak kabul edilmemesine rağmen bunu o zamanın âdetleri ve özellikle arkada kalanlardan korkan muhâcirünün özel durumunda görmek uygun olur. Bu hareket Müslümanlar için "savunma" olarak nitelendirilecek son harekettir. Bundan sonra 628'den 632'ye kadar sürecek "saldırı" safhası cereyan edecektir.⁹⁰ Robert Mantran bu olayı sadece Sa'd b. Muaz'ın teklifine bağlamaktadır. Halbuki konuyla ilgili âyetler⁹¹ ve Kureyzâ Yahudilerinin ağır suçlarıyla ilgili fazla bir şey söylememektedir.

V. Vacca, Kureyzâ oğullarının Hz.Peygamber'e başlangıçtan itibaren takındığı tavrın diğer Yahudilerinki gibi düşmanca olduğunu, Kureyş ve Gatafan kabilesiyle Medine'ye karşı bir hücum planı hazırladıklarını, ancak bunun başarısız olduğunu belirtmektedir. O'na göre Benü Kureyzâ kabilesi askerî yardım karşılığı rehineler vermeyi kabul etmeyen Kureyş ile anlaşmaya varamayarak savaşı terketti. Kureyş'in Medine'yi terkettiği gün gelen vahiyle Benü Kureyzâ üzerine yürüyen Hz.Muhammed onların kalelerini kuşattı ve onları Sa'd b. Muaz'ın hakemliği sonucu verdiği kararla cezalandırdı. V. Vacca'ya göre Kureyzâ'nın diğer Yahudi kabilelerine göre istisnâî bir derecede çok sert bir muameleye maruz kalmaları onların Hendek savaşında takındıkları tavırdan ileri

⁸⁶ Karen Armstrong, Muhammad A Western Attempt to Understand Islam, s.204-211.

⁸⁷ Edward Gibbon-Simon Ockley, The Saracens, s.35-36 (M. Fâris el-Cemil, en-Nebiyu ve Yehûdu'l-Medîne, s.255'den naklen)

⁸⁸ William Muir, The Life of Muhammad,s.322 (M.Fâris el-Cemil, a.g.e., s.255'den naklen)

⁸⁹ Bernard Lewis, The Jews of Islam, s.10.

⁹⁰ Robert Mantran, İslâm'ın Yayılış Tarihi, s.78.

⁹¹ Bkz: Kur'ân-ı Kerîm, Ahzab, 26-27.

gelmiş olmalıdır.⁹² V. Vacca bu olumlu sayılabilecek yorumlarına rağmen Hz.Peygamber'in Benû Kureyzâ ile yapmış olduğu antlaşmaya şüpheyle bakmakta, bunun akla yatkın olmadığını bildirmektedir.⁹³

Encyclopaedia Judaica'daki "Qurayza" maddesinde, Benû Kureyzâ'ya verilen bu sert cezanın sebebinin onların İslâm dinine girmeyi reddetmeleri olduğu ifade edilmektedir. Buna göre Hz.Peygamber ile Benû Kureyzâ arasındaki antlaşma şüphelidir. Hakem Sa'd b. Muaz'ın hükmünün dayanağı şu iki noktadır: Ya İslâm'a girecekler, ya da ölecekler. Onlardan dört kişi İslâm'a girmeyi ölüme tercih etti. Sayıları 600-900 arasındaki geri kalanların hepsi öldürüldüler.⁹⁴ Ancak bu konudaki rivâyetler dikkate alındığında bu değerlendirme subjektif ve ön yargılı bir yaklaşımdır.

V- Oryantalistlere Göre Hayber'in Fethi:

Hayber, Medine şehrinin kuzeyinde bulunan, etrafı kaleler, hurmalıklar ve tarlalarla çevrili bir bölgedir. Burada dağınık bir şekilde yedi-sekiz müstahkem kalede Yahudiler yaşamaktaydı. Hayber, daha önce oraya gelip yerleşen Yahudilerle bir fitne merkezi haline gelmişti. Müslümanlara karşı Gatafan ve diğer Bedevî Arap kabileleriyle ittifak kurmuşlardı. Dolayısıyla Hayber, kuzeyde Müslümanlar için en büyük düşman konumundaydı. Hz.Peygamber bu sebepler doğrultusunda 1.600 kişilik ordusuyla 7/628 yılı Muharrem ayının son günlerinde Hayber üzerine sefere çıktı.⁹⁵ Yaklaşık bir buçuk ay devam eden sefer sonunda Hayber'in tüm kaleleri fethedildi. Hayber'in fethedilmesi olayı ve bunun sebepleriyle ilgili örnek olarak seçilen bazı oryantalistlerin yaklaşımları şu şekildedir:

Maxime Rodinson'a göre, Hayber Yahudileri ile Kureyş ve bedevî Arap kabilelerinden Gatafan ve Fezâre arasındaki ittifak bozulunca Hz.Muhammed'in uzun süredir beklediği fırsat doğmuştur. Bundan daha önemlisi Hudeybiye musalahasında Müslümanların kaybettikleri ganimeti elde etmeleri gerekiyordu. Hayber ise zengin bir bölgedir.⁹⁶

Carl Brockelmann, Hz.Muhammed'in Hudeybiye'deki görünüşteki başarısızlığı gidermek üzere 628 yılı Mayıs ayında taraftarlarını zengin Yahudi kolonisinin oturduğu yer olan Hayber'e sevkettiği düşüncesindedir. O'na göre Müslümanlar bu çevirme (kuşatma) için hazırlıklı olmadıklarından önce bir şey yapamadılar. Ancak hile ile kalelerinden birine girmeyi başardılar. Orada buldukları çevirme aletlerini diğer burçlara yöneltince Yahudiler teslim oldular. Peygamber, mahsulün yarısını vermeleri şartıyla topraklarını Yahudilere iade etti.⁹⁷

⁹² V. Vacca, "Kurayzâ", İ.A., İstanbul, 1960, VI, 1012-1013.

⁹³ V. Vacca, agm., İ.A., VI, 1013.

⁹⁴ "Qurayza", Encyclopaedia Judaica, Jerusalem, 1971, vol:XIV, 1436

⁹⁵ Geniş bilgi için bkz: Vâkîdî, Kitâbu'l-Meğâzî, II, 633-693; İbn Hişam, es-Sîratü'n-Nebeviyye, III, 342-358; Muhamed Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 590-596; İsmail Hakkı Atçeken, a.g.e., s.137-144.

⁹⁶ Maxime Rodinson, Mohammed, s.252-253.

⁹⁷ Carl Brockelmann, İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi, s.23.

Bernard Lewis de Hayber'in fethinin sebebini Hudeybiye olayına dayanmaktadır. O'na göre Hudeybiye'deki ilk bakışta probleme çözüm getirmeyen gibi gözükken sonuç, fazla heyecanlı bazı Müslümanlar arasında bir miktar muhalefet oluşturdu. Bu muhalefet Hayber Yahudileri üzerine bir hücum yapılmasıyla giderildi.⁹⁸ L. Veccia Vaglieri, Hayber'in fethi konusunda Leon Caetani'nin, Hz.Muhammed'in Hayber üzerine siyâsî oportünizm sebebiyle gittiği ve Kureyş'le Hayber Yahudileri arasında yeniden bir pakt kurulmasını önlemeyi hedeflediği şeklindeki görüşünü nakletmektedir.⁹⁹

Adolf Grohmann'a göre Hz.Peygamber, muhtemel olarak Hudeybiye muâhedesinin bıraktığı fena tesiri izâle etmek ve mü'minlere, elden kaçırdıkları ganimete karşılık zengin bir taviz sağlamak üzere 7/628 yılında yaklaşık 1.600 kişi ile Hayber üzerine yürüdü.¹⁰⁰ Caesar E. Farah, Hayber seferinin asıl amacının Hz.Muhammed ve onun takipçilerinde mevcut olan Arap Yarımadası'nda Yahudilerin siyasi gücünü ortadan kaldırma düşüncesi olduğunu belirtmektedir. O'na göre olayın sadece dini değil politik ve ekonomik yönleri de mevcuttur.¹⁰¹

Bu geleneksel oryantalist bakış açısının dışına çıkıp olaya az sayıda da olsa daha farklı ve tarafsız yaklaşımlar olmuştur.

Örneğin Watt, Hayber Yahudilerinin civarda bulunan Arap kabilelerini Medine'deki Müslümanlar üzerine kışkırttıkları düşüncesindedir.¹⁰² Philip K. Hitti bu olayla ilgili olarak daha net ifadeler kullanmakta ve Hayber kolonisinin İslâm'a karşı bir entrika (fesat) merkezi olarak çalıştığını ve Medine'yi kuşatan Mekkeli-ler'e bir kontenjan (pay) gönderdiğini ifade etmektedir.¹⁰³

Karen Armstrong, Hayber seferinin sebepleriyle ilgili yorumunda Hayber Yahudilerinin gerek Kureyş ile, gerekse bedevî Arap kabileleriyle işbirliği içinde olması sebebiyle Medine için önemli bir tehdit oluşturduğunu belirtmektedir. O'na göre Medine kuşatılması olayında Hayber Yahudileri tehlikeli bir rol oynamıştır.¹⁰⁴

Öte yandan Hayber seferinin sebebi konusuna ön yargılı yaklaşarak Hudeybiye'deki Müslümanlar arasında oluşan muhalefeti gidermek olduğunu öne süren Bernard Lewis, bu olayın sonuçlarıyla ilgili farklı yorumlarda bulunmaktadır. Ona göre Hayber vahası Müslümanlar tarafından fethedilen ve Müslüman yönetimi altına alınan ilk toprak parçasıdır. Hz.Muhammed tarafından Hayber Yahudilerine belli şartlarda vahada kalma ve topraklarını ekipdikme izni verildi. Ancak elde edilecek ürünlerinin yarısını Müslümanlara vereceklerdi. Bernard Lewis'e göre bu antlaşma, ilerde aynı durumda olacak yerlerdeki anlaşmazlıklarda bir ilk örnek olmuş ve aynı cinsten daha sonraki dönemlerdeki ilişkilere esas teşkil etmiştir.¹⁰⁵

⁹⁸ Bernard Lewis, *The Arabs in History*, s.45.

⁹⁹ L. Veccia Vaglieri, "Khaybar", *EI²*, vol: IV, 1138-1139.

¹⁰⁰ Adolf Grohmann, "Hayber", *İ.A.*, V, 385.

¹⁰¹ Caesar E. Farah, *Islam: Beliefs and Observances*, s.54.

¹⁰² W. Montgomery Watt, *Hizmet Muhammed: Peygamber ve Devlet Kurucusu*, çev: Hayrullah Örs, İstanbul, 1963, s.198.

¹⁰³ Philip K.Hitti, *Arap Tarihinin Mimarları*, s.26.

¹⁰⁴ Karen Armstrong, *Muhammad A Western Attempt to Understand Islam*, s.232.

¹⁰⁵ Bernard Lewis, *The Jews of Islam*, s.10. Krş: Bernard Lewis, *The Arabs in History*, s.45.

VI- Oryantalistlere Göre Diğer Yahudi Kabileleriyle İlişkiler ve Ehl-i Kitab'ın Arap Yarımadası'ndan Çıkarılmasıyla İlgili Hadisler:

Hayber'in fethedilmesi Arap Yarımadası'ndaki çeşitli bölgelerde yaşayan Yahudi kolonilerinin Hz.Peygamber ile antlaşma yapmalarının temel sebebi olduğu tarihî bir realitedir. Nitekim Fedek, Vâdi'l-Kura, Teymâ, Maknâ, Eyle, Cerbâ ve Ezruh vb. Yahudi kabileleri birkaç yıl içinde Müslümanlarla antlaşma yaparak İslâm egemenliğine boyun eğmişlerdir.¹⁰⁶

Bu konuyla ilgili olarak oryantalistlerin çoğunun detaylı bilgiler vermediği ve bir çoğunun Hayber'in fethinden sonraki gelişmelerle ilgili herhangi bir yorum yapmadıkları tespit edilmiştir. Ancak bunun bazı istisnaları bulunmaktadır.

Carl Brocclermann'a göre, Fedek, Vâdi'l-Kura ve Teymâ'daki Yahudi kolonileri Hayber'in fethinden sonra çok geçmeden kısmen kendi istekleriyle, kısmen kısa bir savaştan sonra aynı şartlar altında tabiiyete girdiler. Hz.Peygamber, Fedek arazisini şahsî mülk olarak kendisine ayırdı.¹⁰⁷

Adolf Grohmann, Vâdi'l-Kura bölgesinde oturan Yahudilerin Hz.Peygamber'in kuvvetleriyle savaşının ancak Hayber'in fethinden sonra Medine'ye giderken 7/628 yılında olduğunu ifade etmektedir. Ona göre buradaki Yahudi kuvvetleri, Hz.Peygamber'in kuvvetlerine karşı boşuna direndiler. Onlar büyük kayıplardan sonra teslim olmaya mecbur oldular. Vâdi'l-Kura Yahudileri topraklarında kalmaya icbar edildiler ve yalnız Medine beytülmaline külliyetli miktarda gelir sağlayan toprağı, kin besledikleri düşmanları için işlemek zorunda kaldılar. Bundan sonra Yahudiler bir süre daha burada kaldılar, halife Ömer zamanında kovulup kovulmadıkları kesin olarak bilinmemektedir.¹⁰⁸

M. G. S. Hodgson, Hendek'ten sonraki dönemde özellikle Süriye yolu üzerinde bulunan vahalarda yaşayan ve düşman olarak görülen Hıristiyan ve Yahudilerin üzerine askerî seferler yapılarak bağımlı hale getirildiğini belirtmektedir. Bunlar bundan sonra mahsüllerinin bir kısmını Medine'ye göndermeye mecbur bırakıldılar. O'na göre Hz.Muhammed'in toplumu artık hem Müslümanları, hem de değişen üyelik düzeyinde gayr-i müslimleri kapsar duruma geldi.¹⁰⁹

H.z.Peygamber'in vefât etmeden önce Yahudiler ve Hıristiyanlar'ın Arap Yarımadası'ndan çıkarılmasını vasiyet ettiğine dair bazı hadisler tartışma konusu olmuştur. Kısaca ifade etmek gerekirse, Câbir b. Abdillâh'ın Hz.Ömer'den naklettiği bir hadiste Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Yahudi ve Hıristiyanları Arap Yarımadası'ndan mutlaka çıkaracağım. Böylece burada Müslümandan başka kimseyi bırakmayacağım"¹¹⁰ Ebû Ubeyde b. Cerrah'dan nakledilen bir hadise göre de Hz.Peygamber'in son sözü şu idi: "Hicaz Yahudilerini ve Necran

¹⁰⁶ Bu hususta geniş bilgi için bkz: Muhamed Hamidullah, İslâm P eygamberi, I, 596-613; Mustafa Fayda, Hz. Ömer Zamanında Gayr-ı Müslimler , İstanbul, 1989, s.118-121; İsmail Hakkı Atçeken, a.g.e., s.145-156;

J. Schleifer, "Fedek", İ.A., IV,537; Adolf Grohmann, "Vâdi'l-Kura", İ.A., XIII, 136-137; F.R. Buhl, "Teymâ", İ.A., XII (I), 224 vd...

¹⁰⁷ Carl Brockelmann, İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi, s.23.

¹⁰⁸ Adolf Grohmann, "Vâdi'l-Kurâ", İ.A., XIII, 137.

¹⁰⁹ M.G.S. Hodgson, İslâm'ın Serüveni, I, 133.

¹¹⁰ Müslim, Cihad, 63; Ebû Dâvud, Harac, 28; Tirmizî, Siyer, 42.

halkını Arap Yarımadası'ndan çıkarın."¹¹¹

Bu, tartışmalı ve üzerinde farklı değerlendirmelerin yapıldığı yoruma açık bir konudur.¹¹² Hz.Ömer'in hilâfeti döneminde bu ve benzer hadislerle dayanılarak Hayber Yahudileri ve Necran Hıristiyanlarının yurtlarından çıkarıldığı ifade edilmektedir.¹¹³ Ancak Mustafa Fayda bu konuyla ilgili özel olarak yayınladığı makalesinde sözkonusu hadislerin Hz.Ömer'in gayr-i müslimleri bölgelerinden çıkarmasıyla ilgisinin oldukça şüpheli olduğu kanaatini belirtmektedir.¹¹⁴

Ignaz Goldziher, L. Caetani, Coussin de Perceval, Fattal, Alfred Guillaume ve Philip K. Hitti gibi oryantalistler, Müslüman olmayanların Arap Yarımadası'ndan sürülmesi konusunda Hz.Peygamber'in bir vasiyetinin olmadığını, bu konudaki hadislerin Hz.Ömer'in hilâfetindeki icraatına meşrûiyet kazandırmak için uydurulduğunu iddia etmişlerdir. Bunlar kendilerine göre bazı deliller ortaya koyarak bu iddialarını desteklemeye çalışmışlardır. Buna karşılık konuyla ilgili hadislerin sıhhati hakkında detaylı bir inceleme yapan A. Osman Ateş, sonuç olarak bu rivâyetlerin hem sened, hem de metin açısından sahih olduğu, oryantalistlerin zannettiği gibi uydurma olmadıkları kanaatini ifade etmektedir.¹¹⁵

DEĞERLENDİRME-SONUÇ:

Mekke döneminde Yahudilerin Mekke'deki konumu ve Hz.Peygamber'in onlarla ilişkileri hakkında İslâm tarihçilerinin çoğu gibi oryantalistlerin de önemli bir kısmı detaylı bilgiler vermemişlerdir. Mekke döneminde Yahudilerin konumu hakkında bazı yorumlarda bulunan az sayıdaki oryantalistten birisi olan Watt'a göre Kur'an'daki Yahudilik ve Hıristiyanlıkla ilgili bazı ifadeler açıkça yanlıştır. Yahudilikle ilgili Kur'an'daki en belirgin yanlış Yahudilerin Üzeyir'i (Ezra) Allah'ın oğlu olarak kabul ettikleri iddiasıdır. Bunun dışında İslâm'ın Yahudilikten çıkmış bir din olduğunu öne süren oryantalistler olmuştur. Abraham Geiger, Kur'an-ı Kerim'in Yahudi unsurlar ihtiva ettiğini iddia etmiştir. Onu bu konuda Horowitz, Shapiro, Katsh, Funkel, C. H. Torrey gibileri takip etmiştir. Rahip Thery tarafından ortaya atılan ve Hz.Muhammed'in bir Yahudi olan Hz.Hatice ile evlendikten sonra, gerek hanımının teşvikleri gerekse Mekke'de bulunan bir Yahudi âliminin irşad ve daveti üzerine Yahudi dinine girdiği iddiası ise gerçekten dikkat çekicidir. Buna göre Hz.Muhammed, Yahudi olduktan sonra Arap Yarımadası'nın Yahudileşmesine yardım etmiştir. Diğer taraftan Hz.Muhammed, Allah tarafından gönderilmiş bir elçi değildir. Kur'an da bu Yahudi âliminin kitabından başka bir şey değildir. Bu iddianın aklen ve naklen kabul edilebilir bir

¹¹¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, Beyrut, tsz, I, 96.

¹¹² Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz: Mustafa Fayda, "Hz.Ömer'in Hayber ve Çevresi İle Necran'dan Gayr-ı Müslimleri Çıkarması", D.E.Ü.İ.F.D., İzmir, 1983, sayı: I, 51-66; Ali Osman Ateş, Oryantalistlerin Hz. Peygamber İle İlgili İddialarına Cevaplar, İstanbul, 1996, s.295-339; İsmail Hakkı Atçeken, a.g.e., s.157-163.

¹¹³ İbn Hişâm, es-Sîratü'n-Nebeviyye, III, 371; Belâzürî, Fütühu'l-Büldân (Ülkelerin Fetihleri), çev: Mustafa Fayda, Ankara, 1987, s.39-40; Mustafa Fayda, Hz.Ömer Zamanında Gayr-ı Müslimler, s.184-185.

¹¹⁴ Mustafa Fayda, a.g.m., D.E.Ü.İ.F.D., I, 63-66.

¹¹⁵ Ali Osman Ateş, Oryantalistlerin Hz. Peygamber İle İlgili İddialarına Cevaplar, s.295-339.

yanı yoktur, mantıksız ve ilmi dayanaklardan yoksundur.

Medine döneminde Yahudilerle ilişkiler hakkında oryantalistlerin bakışlarını daha iyi değerlendirebilmek için üç grupta toplamak mümkündür:

1- Geleneksel subjektif oryantalist söylem: Buna göre Hz. Muhammed orijinal bir din getirmemiştir, Yahudilik ve Hıristiyanlıktan bir çok şeyi ödünç almıştır. Önce Medine'deki Yahudileri İslâm dinine ısındırmaya çalışmış, ibadetlerle ilgili kimi uygulamalarında Yahudileri kazanmak amacıyla onların bazı ibadetlerine benzer şeyler yapmış, kible olarak Kudüs'e yönelmiştir. Ancak Yahudiler bu yeni dini kabul etmeyince ilişkiler bozulmuş, herhangi bir sebep olmaksızın veya önemsiz bahanelerle Benû Kaynuka, Benû Nadir, Benû Kureyzâ Yahudilerinden ilk ikisi sürgün edilmiş, sonuncusu ise cezalandırılmıştır. Bu grupta bulunan oryantalistlere göre Bedir zaferinin heyecanıyla Kaynuka oğulları ve Uhud yenilgisinin moral bozukluğunu ve Arap kabileleri üzerinde oluşturacak otorite zaafiyetini gidermek için Nadir oğulları üzerine hücum edilmiştir. Bu noktada Kaynuka olayında Müslüman bir kadının iffetine yapılan saldırı, Nadir olayında Hz. Peygamber'e suikast girişimi gibi olaylar dile getirilmemektedir. Margoliouth, Carl Brockelmann, Julius Wellhausen, Adolf Grohmann, Hugh Kennedy, Dominique Sourd, Bernard Lewis, L. Veccia Vaglieri vb. oryantalistler Medine Yahudileriyle yapılan savaşların gerçek sebeplerine fazla temas etmeyerek veya bunları önemsiz bir bahane olarak tanımlayarak subjektif bir yaklaşım sergilemişlerdir. Aynı şekilde bazı oryantalistler Hayber'in fethini, Hudeybiye musalahasında ortaya çıktığını iddia ettikleri muhalefeti azaltmak ve sadece ganimet elde etmek vb. gerekçelere dayandırmaktadırlar. Hayber Yahudi kolonisinin Medine kuşatmasındaki rolü ve ondan sonraki sürede müşrik Arap kabileleriyle Müslümanlara karşı yaptıkları anlaşmalara nedense temas etmemektedirler.

2- Objektif, ılımlı oryantalist söylem: Sayıları çok fazla olmasa da bazı oryantalistler diğerlerinden ayrılarak Yahudilerle ilişkiler ve onlarla yapılan savaşların sebepleri hakkında daha objektif görüşler öne sürmüşlerdir. Örneğin J. Fueck, İslâm'ın Yahudilik ve Hıristiyanlıktan bazı hususları ödünç aldığı şeklindeki geleneksel oryantalist düşüncüyü reddetmiştir. A. J. Wensick, hem öldürülen Yahudi şairlerin suçlarını belirtmesi, hem de Benû Kureyzâ'nın cezalandırılması konusunda Hz. Peygamber'in uygulamasını haklı görmesiyle diğer oryantalistlerden ayrılmıştır. Karen Armstrong, öldürülen şairler, Benû Kaynuka, Benû Nadir, Benû Kureyzâ gazveleriyle Hayber'in fethi konusunda objektif yorumlar yapmakta, verdiği bilgiler temel kaynaklardaki nakillerle örtüşmektedir. İsrâel Welfenson, Benû Kureyzâ Yahudilerinin Kureyş müşrikleriyle anlaşmalarının ayıplanacak bir durum olduğunu ve bunun Tevrat hükümlerine aykırı olduğunu ifade etmektedir. V. Vacca ise Benû Nadir kabilesinin suçları hakkında detaylı bilgiler vermektedir.

3- Bazen subjektif, bazen objektif oryantalist söylem: Bazı oryantalistlerin Yahudi kabileriyle ilişkiler hakkında değişik yorumlarda bulduklarını tespit edilmiştir. Örnek olarak Edward Gibbon, Maxime Rodinson, A. J. Wensick, Philip K. Hitti, Robert Mantran, W. Montgomery Watt gibi oryantalistler bazen objektif yaklaşım gösterirken, bazen de taraflı görüşler ortaya atmışlardır. Bunun en çarpıcı örneklerinden birisi W. Montgomery Watt'tır. O, Medine'ye hicretten

sonra Yahudilerin Hz.Muhammed'i peygamber olarak kabul etmemekle kalmayıp, ona karşı siyasî entrikalar kurduklarını belirtmektedir. Ancak aynı yazar Kaynuka olayının gerçek sebeplerine hiç bakmaksızın Müslümanların Bedir zaferinin heyecanıyla bu kabileye hücum ettiklerini ve onları kovduklarını belirtmektedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Hz.Peygamber'in Yahudileri Medine vesikası içine dahil etmesi ve onlara bazı sorumlulukların yanısıra din ve vicdan hürriyeti, can ve mal emniyeti, seyahat özgürlüğü gibi haklar vermesine birkaçı dışında oryantalistlerin hiç temas etmedikleri tespit edilmiştir. Aynı şekilde Hz.Peygamber'in Yahudilerin Beytü'l-Midras'ına giderek onların bilgileriyle görüştüğüyle ilgili bilgilere, sayıları az da olsa İslâm dinini kabul eden Yahudilerin isimlerine oryantalistlerin çoğunun eserlerinde rastlamak mümkün değildir.